

Malmö högskola
Lärarytbildningen
KSM

Examensarbete
10 poäng

Ett "vårdat" språk?!

- Ett arbete om behovet av att arbeta med
invandrarelevens uttal i skolan

A "correct" language?!
- *A Study About The Need of Working with
Immigrant Children's Pronunciation in School*

Theresé Jonasson

Lärarexamen 140 poäng
Svenska i ett mångkulturellt samhälle
2007-01-18

Examinator: Bengt Linnér

Handledare: Camilla Ekberg

Sammanfattning

Detta arbete visar på behovet av att arbeta med invandrarelevens uttal i skolan i ett samhällsförberedande syfte. Mitt syfte med den här studien är att belysa attityder kring invandrarsvenska i samhället för att därefter kunna se ifall behovet av att arbeta med uttal i skolan finns. För att få svar på min frågeställning har jag tagit del av den litteratur som finns kring ämnet samt genomfört kvalitativa intervjuer. I dessa intervjuer har jag valt att låta arbetsgivare, lärare samt elever få representera samhället. De attityder jag har fått syn på kring invandrarsvenska visar att det, som samhället ser ut idag, finns ett behov av att låta uttal vara en del av undervisningen i svenska.

Nyckelord: uttal, invandrarsvenska, arbetsgivare

Innehållsförteckning

1 Inledning: Ett samhälle i förändring	6
1.1 Syfte	8
1.2 Frågeställningar	8
2 Bakgrund	9
2.1 Att lära sig ett språk	9
2.2 Riktlinjer för skola	9
2.3 Invandrarsvenska som dialekt	11
2.4 Språkets betydelse för integration	12
2.5 Diskriminering på arbetsmarknaden	13
2.6 Attityder gentemot invandrarsvenska	15
3 Metod	17
3.1 Urval	17
3.2 Datainsamlingsmetoder	19
3.3 Procedur	20
4 Resultat	23
4.1 Arbetsgivare	23
4.1.1 Egenskaper som prioriteras vid nyanställning	23
4.1.2 Språkets betydelse vid nyanställning	23
4.2 Lärare	24
4.2.1 Lärares definition av invandrarsvenska	24
4.2.2 ”Språket är vägen in i samhället”	25
4.2.3 Lärares tankar kring att arbeta med uttal i skolan	25
4.2.4 Påverkas lärare av elevers uttal vid bedömning?	27
4.2.5 Lärares tankar om framtida attitydförändringar	27
4.3 Elever	28
5 Analys och teoretisk tolkning	30
5.1 Vilken syn har arbetsgivare på invandrarsvenska?	30
5.2 Vad har lärare för attityd gentemot invandrarsvenska?	31
5.3 Vad anser eleverna?	32
6 Diskussion och slutsats	34
7 Litteraturlista	36
7.1 Böcker	36

7.2 Elektroniska källor	36
7.3 Artiklar	37
7.4 Intervjuer	37
Bilaga 1	

1 Inledning: Ett samhälle i förändring

Språket förändras i takt med att samhället förändras. Att orden `jalla`, `keff` och `guss`, ord som härstammar från turkiska och arabiska, har blivit så pass vanliga att de står med i Svenska Akademiens ordlista (2006) tyder på att vi lever i ett mångkulturellt samhälle och dessutom ett samhälle i förändring. Visionen om mångfald och ett mångkulturellt samhälle sprids idag av såväl myndigheter som politiska partier. Tanken är fin, men när samhällslivet och arbetsmarknaden blir ogenomträngliga områden för de vars namn, utseende eller uttal uppfattas som ”icke svenskt” och därmed inte välkommet, blir visionerna lätt till en klyscha.

Det är just diskriminering av personer på grund av deras uttal som jag vill lyfta fram eftersom detta är något som vi har möjlighet att arbeta med i skolan. Detta specifika uttal jag behandlar i min uppsats kommer jag att benämna *invandrarsvenska* vilket jag definierar som svenska med utländsk brytning.

Det diskuteras och debatteras om just den så kallade invandrarsvenskan. Tyvärr vet vi att människor döms efter hur de pratar och inte alltid efter vad de säger och detta är något som personer som talar invandrarsvenska kan erfara. Svenska med brytning kan anses ha lägre status vilket leder till diskriminering av de personer som inte anses behärska det svenska språket. I statens offentliga utredning *Mål i mun* tar man upp problemet med att många invandrare och barn till invandrare lever i miljöer där de inte kommer i kontakt med det svenska språket i tillräckligt stor utsträckning för att kunna tillgodogöra sig tillräckliga kunskaper; vilket kan leda till att förutsättningarna för att medverka i och framförallt att hävda sig i samhällslivet begränsas. (SOU 2002:27) Agne Gustafsson hävdar i artikeln *Rätten till vårt språk* att det finns ett tydligt samband mellan goda språkkunskaper och integration. ”Språket är det viktigaste kulturbärande elementet i samhället – språket ger makt” menar Gustafsson. (Gustafsson, 2005)

Vad en *god svenska* innebär är tvetydigt men då man lär sig ett språk talar man om språklig kompetens vilken innefattar olika beståndsdelar. Gunilla Ladberg redogör i sin bok, *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*, vad språklig kompetens samt att lära sig ett språk innebär. Där

nämner Ladberg uttal som en av beståndsdelarna till att lära sig ett språk och att vidare kunna utveckla det. (Ladberg, 2000:64ff) Då detta tyder på att uttal är en viktig komponent i språkinlärning menar jag att det är av relevans att diskutera ämnet.

Som vi kan läsa i kursplanen för svenska som andraspråk sker språkutveckling, och dess beståndsdelar, inte isolerat utan är alltid knuten till ett innehåll. Förutsättningen för att ett språk skall bli befäst och utvecklas är att språket används i olika sammanhang och kring ett meningsfullt innehåll.(Skolverket 2, 2006) På detta vis resonerar jag då jag talar om ett eventuellt behov av uttalsträning. Detta skulle då självfallet inte vara ett isolerat moment i undervisningen utan skulle, som de nationella styrdokumentet förespråkar, ske i ett meningsfullt sammanhang.

I kursplaner och betygskriterier för grundskolan kan vi läsa om de krav som staten ställer på utbildning i olika ämnen inom skolan. Vad gäller svenskämnet syfte och roll kan vi läsa följande:

Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva. [...] Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Det är därför ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling. (Skolverket 1, 2006)

Enligt kursplanen i svenska framgår det att det är av stor vikt för elevernas framtid att arbeta språkutvecklande och därmed få en god språklig förmåga. I en god språklig förmåga ingår ett språks uttal. Så, om språket nu är vägen in i samhället bör vi lärare då hjälpa våra elever med svenska som andraspråk att arbeta bort invandrarsvenskan ?

Under min tid på Lärarutbildningen och den tid jag själv varit verksam i skolan har jag inte hört någon tala om att man medvetet skall arbeta med invandrarelevens uttal. Varför gör man inte det när siffror tyder på att många språkdiskrimineras, framförallt på arbetsmarknaden, just på grund av uttal? Är det

av relevans att arbeta med uttalet då någon talar svenska med brytning eller ska man på lång sikt se att attityderna i Sverige kommer att förändras och att invandrarsvenskan därmed kommer att visas mer tolerans?

1.1 Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att belysa samhällets attityder gentemot invandrarsvenska och därmed kunna diskutera vilken skolans roll skall vara samt vilket förhållningssätt denna skall ha till invandrarsvenska. Samhället kommer i min undersökning få representeras av arbetsgivare, lärare och elever.

1.2 Frågeställningar

- Finns behovet av att arbeta med elevers uttal i ett samhällsförberedande syfte?
- Vilken syn har arbetsgivare på invandrarsvenska?
- Vad har lärare för attityd gentemot invandrarsvenska?
- Är elever med invandrarbakgrund medvetna om invandrarsvenskan och anser de vidare att det är av vikt att tala en god svenska?

2 Bakgrund

2.1 Att lära sig ett språk

Gunilla Ladberg menar att språklig kompetens, det vill säga att behärska ett språk, består av flera olika delar. Dessa delar är uttal, grammatik, automatiserat tal, ordförråd, pragmatik samt skriftspråk. (Ladberg, 2000:64ff) Uttal delas upp i två delar, prosodi (språkmelodi) och varje enskilt språkljud. Språkmelodin är något som barnet uppfattar redan i fosterstadiet via moderns tal medan språkljuden är något vi lär oss vid 3-4 års ålder. Språkmelodin är alltså barnets första upplevelse av språket. Fostret uppfattar inte bara moderns tal utan även dennes rörelser och kroppsliga rytmer. Denna treenighet, språkmelodi-rörelse-rytm bildar därmed barnets språkliga grund. (Ladberg, 2000:64ff)

Att lära sig ett nytt språk och bemästra dess prosodi kan vara svårt för många. Ladberg menar att treenigheten språkmelodi-rörelse-rytm underlättar språkinläring och framförallt vid andraspråksundervisning. Att låta denna treenighet vara en grundtanke gör inte bara att eleverna tillägnar sig språket snabbare och lättare utan tillför även såväl lust som glädje, vilket har stor inverkan för att lättare ta till sig det nya språket. Rim, ramsor, sånger, fingerlekar och rörelsevisor är därför viktiga inslag i undervisningen för såväl barn som vuxna, eftersom detta ger en kroppslig erfarenhet av språket lik den det lilla barnet får redan som foster i moderns mage. Det har länge varit vanligast att använda sig av rytmik och sång med de yngsta barnen, exempelvis i förskolan, men dessa inslag är precis lika användbara i högre åldrar så länge man anpassar innehållet. (Ladberg, 2000:66)

2.2 Riktlinjer för skola

Ladberg menar således att uttal är en av beståndsdelarna för att lära sig ett språk. I de direktiv som lärare får i form av läroplaner samt kursplaner framgår det dock inte tydligt att uttal är ett moment som vi skall arbeta med. Av de nationella styrdokumenterna framgår det att språkförmågan har stor betydelse inte bara för

elevernas skolframgång utan även för deras framtida liv därför är det ett av skolans mest centrala uppdrag att skapa tillfällen så att en god språkutveckling är möjlig. Enligt läroplanen för det obligatoriska skolväsendet är ett av målen att sträva mot att varje elev skall utveckla ett rikt och nyanserat språk och därtill även förstå betydelsen av att vårda sitt språk. (Läraryrket, 2004:15) Bland mål att uppnå i grundskolan står på första plats att skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola skall behärska det svenska språket. Vidare skall eleven kunna "lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift" (Läraryrket, 2004:15). I läroplanen står det alltså att eleverna skall utveckla ett rikt och nyanserat språk, förstå vikten av ett vårdat språk samt behärska det svenska språket. Det nämns dock inget specifikt angående uttal.

Av kursplanen i ämnet svenska framgår att eleverna aktivt skall kunna delta i samtal och diskussioner samt kunna redovisa ett arbete muntligt på ett sådant sätt att innehållet blir tydligt och begripligt. (Skolverket 1, 2006) Dock står det inget att läsa om att skolan specifikt skall arbeta med uttal. Den muntliga presentationen skall vara tydlig och begriplig och här skulle elevens uttal kunna tolkas in ifall detta skulle bidra till att förbättra en muntlig framställning. Vad gäller bedömning finns där inget att läsa om uttal. Såväl läroplan som kursplaner är dock fria för tolkning och vad varje enskild lärare läser in i ovanstående riktlinjer är högst individuellt och beror mycket på vad läraren själv har för kontext. Lärare som själva exempelvis kommer från ett hem där det är av vikt att tala korrekt kan komma att låta detta präglade sin undervisning och därmed arbeta med uttal. Däremot kanske en lärare, som härstammar från ett hem där det viktigaste är vad man säger och inte hur man säger det, inte alls skulle förknippa ett vårdat språk som nämnt i läroplanen med ett *korrekt* uttal.

I kursplanen för svenska som andraspråk lyfts det fram att det är en förutsättning för elevernas fortsatta liv och verksamhet att i tal och skrift kunna använda det svenska språket. Det är skolans uppgift att genom ämnet ge sina elever möjligheter att utveckla sin förmåga att tala och lyssna, läsa och skriva i olika situationer. (Skolverket 2, 2006) Det framgår även att utbildningen i ämnet svenska som andraspråk syftar till att eleverna skall uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket som är i nivå med den som elever med

svenska som modersmål har. Det yttersta syftet är att eleverna skall uppnå en förstaspråksnivå i svenska för att på så vis få de förutsättningar som krävs för att kunna leva och verka i det svenska samhället på samma villkor som elever med svenska som modersmål. (Skolverket 2, 2006)

Först i kursplanen för svenska som andraspråk kan jag konkret finna något om just uttal. Där står att det i ämnet ingår att behandla komponenter som uttal, grammatik, ordförråd, samtalsstruktur. (Skolverket 2, 2006) Även under mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av sitt nionde skolår kan jag finna att eleven skall kunna delta i samtal och diskussioner såväl aktivt som med tydligt uttal. Eleven skall även muntligt kunna redovisa ett arbete så att innehållet framgår och är begripligt. (Skolverket 2, 2006) Det står inget konkret om uttal vad gäller bedömning. Vidare kan vi läsa att elevens förmåga att använda svenska språket för olika syften bedöms. Denna förmåga skall vara i enlighet med elevens egna behov och omgivningens krav. Vid bedömningen skall också beaktas elevens medvetenhet om hur olika kulturella normer och värderingar tar sig språkliga uttryck och hur eleven kan använda denna medvetenhet för att anpassa sitt språk efter sina intentioner och mottagarens förväntningar. (Skolverket 2, 2006) Slutligen kan vi läsa att eleven skall kunna uttrycka sig tydligt i tal och skrift i många olika sammanhang, eleven skall även reflektera över sin egen språkutveckling och vidareutveckla sitt språk såväl individuellt som i samarbete med andra. För betyget MVG i ämnet svenska som andraspråk krävs det att eleven har insikt om sin egen språkutveckling och medvetet strävar mot att uppnå en förstaspråksnivå. (Skolverket 2, 2006)

2.3 Invandrarsvenska som dialekt

Jag har valt att definiera invandrarsvenska som svenska talad med brytning. Det finns dock ännu en aspekt på begreppet som är av vikt att ta upp. Ulla-Britt Kotsinas, talar i sin bok *Invandrarsvenska* om att det har blivit ett så pass vanligt inslag i vårt samhälle att det kan komma att handla om en ny dialekt. (Kotsinas, 2005:243ff) Kotsinas menar att en föreställning vi har om dialekter är att de måste vara gamla och även innehålla ett visst drag som är typiskt för just den dialekten.

Vilket inte är fallet, Kotsinas tar här upp föreställningen om att alla stockholmare uttalar ä-ljudet som e i t.ex. ordet *läsa* där en stockholmare enligt vår schablonföreställning skulle uttala ordet *lesa*. Kotsinas skriver att en dialekt aldrig är enhetlig på det viset att alla talare talar precis likadant. På samma sätt gäller detta den svenska som talas i invandrarrika områden. (Kotsinas, 2005:243ff) Vissa bryter på sitt hemspråk medan andra använder vissa grammatiska former och uttal som är vanliga i dessa områden men som inte är frekventa i svenskdominerade områden. Kotsinas menar även att invandrarsvenskan kan kallas sociolekt eftersom den identifierar medlemmarna i gruppen invandrare eller någon som bor i ett invandrartätt område. Att behärska invandrarsvenska ger en tillhörighet och gemenskap med de människor som bor i samma område. Många är dock de ungdomar som hanterar att skifta mellan att tala invandrarsvenska och en dialekt som visst fortfarande har en brytning men där en ansträngning görs för att ligga närmare det mer normativa språket, med andra ord gör dessa ungdomar en *kodväxling*. (Kotsinas, 2005:244f)

2.4 Språkets betydelse för integration

Jag vill återigen anknyta till de beståndsdelar som Ladberg skriver om. Som en av beståndsdelarna tar Ladberg upp pragmatik, vilket direkt översätts till social och kulturell språkkompetens. Ladberg visar på ett samband mellan språk och kultur och menar att språkinläring är kulturell inläring. Språk är såväl ett socialt fenomen som ett kulturellt. I samband med att du lär dig ett språk ingår du även i ett socialt och kulturellt sammanhang. (Ladberg, 2000:71f)

Som exempel på kulturell handling som vi lär oss i samband med språkinläring tar Ladberg upp företeelsen att hälsa. Redan som tvååring känner vi till hur man hälsar på ett kulturellt korrekt sätt för att uppfattas som artig. Denna företeelse skiljer sig åt beroende på vilken kulturell bakgrund du har. En hälsning består av en kombination av ord, intonation, röstläge, ansiktsuttryck, blick, kroppshållning och gester som allt ska kombineras och koordineras. (Ladberg, 2000:72) Det som avgör ifall en hälsning uppfattas som artig eller ej är tonfallet (språkmelodin) och kroppsspråket och dessa skiljer sig åt kulturer emellan. Att hälsa på arabiska

innebär t.ex. inte bara andra ord utan även andra gester, tonfall och blickar. Att hälsa kan verka vara en vedertagen handling som i själva verket är mycket komplex och att lära sig att kombinera dessa alla delar på rätt sätt är att lära sig ett lands kultur. (Ladberg, 2000:72) I kursplanen för svenska för grundskolan kan vi läsa att ”Kultur och språk är ouplösligt förenade med varandra. I språket finns ett lands historia och kulturella identitet”. (Skolverket 1, 2006)

2.5 Diskriminering på arbetsmarknaden

Före detta skolministern Ibrahim Baylan delger sina egna erfarenheter i artikeln *Språket är vägen in i samhället* i Aftonbladet (2006). Baylan menar att vårt allra viktigaste verktyg i skolan samt senare i livet är vårt gemensamma språk – svenskan. Baylan menar även att språket är ett måste för att kunna integreras i samhället och därmed klara av en utbildning, ett arbete och få en framtid. Samma tankar lyfter Annick Sjögren et al fram i boken *En ”bra” svenska*. Även här menar man att språket är nykomlingens nyckel till samhället och arbetsmarknaden. (Sjögren et al, 2001:10) Vidare skriver Sjögren att oron för en dålig svenska hos invandrare sprider sig bland myndigheter och att läget på arbetsmarknaden förstärker situationens allvar. Sjögren hävdar att lärare, arbetsgivare och arbetsförmedlare är rörande överens om att en bra svenska är en förutsättning för att få in en fot på en alltmer krävande arbetsmarknad. (Sjögren et al, 2001:20)

Att få in personer med invandrarbakgrund på arbetsmarknaden är en av Sveriges stora utmaningar menar man i artikeln *Hemliga tester kan visa diskriminering* i Göteborgsposten. (Aress, 2004) Forskning visar att huvudorsaken till diskriminering på arbetsmarknaden är de föreställningar vi har om olikheter grundade på uttal, utseende namn eller härkomst. Dessa olikheter blir ett problem då de inte stämmer överens med de normer som samhället har skapat. Enligt Göteborgspostens statistik står fyra av tio utrikes födda akademiker helt utan arbete, har ett helt annat yrke än inom det egna kompetensområdet eller ett arbete långt under den egna kvalifikationsnivån. (Aress, 2004)

Möjligheterna på arbetsmarknaden påverkas även av från vilket land utanför Sverige personen ifråga härstammar ifrån. Enligt artikeln är sannolikheten att få ett arbete som motsvarar ens kompetens mycket liten om man kommer från ett land utanför EU. (Aress, 2004) Djamila Benkhalfa Weber är en av de personer som härstammar från ett land utanför EU. Ursprungligen kommer Benkhalfa Weber från Algeriet och har varit bosatt i Sverige sedan tio år tillbaka. Hon har i Sverige utbildat sig till lärare men sorteras nu, trots lärarexamen, bort från arbetsmarknaden p.g.a. att hennes namn klingar utländskt skriver Ulrika Sundström i artikeln *Djamila snuvades på jobbet – av obehörig* i Lärarnas tidning (Sundström, 2006).

Artikeln skildrar hur Benkhalfa Weber, trots fina referenser och meriter, väljs bort på grund av sitt namn och att hon talar svenska med brytning. ”Först trodde jag att det berodde på att jag var nyutexaminerad. Men nu är jag ju inte det längre, nu har jag ju erfarenhet. Sedan tänkte jag att det var på grund av mitt namn. Då tog jag bort Benkhalfa och skrev bara D Weber i ansökningsbrevet och plötsligt blev jag kontaktad. Men så fort de hörde min röst så kände jag att de backade”.(Sundström, 2006) Så uttrycker Benkhalfa Weber sig om sin erfarenhet av diskriminering på arbetsmarknaden. Detta är idag en mycket vanlig situation för många av Sveriges invandrare. Talar du svenska med brytning riskerar du att gå miste om det jobb du sökt eller att inte ens bli kallad till intervju. (Sundström, 2006)

I anknytning till detta fall lämnades enkäter ut till fem kommuner där de utfrågades om deras inställning till att anställa personal med utländsk bakgrund som lärare. Flertalet tillfrågade rektorer kopplade här samman den utländska bakgrunden med språkliga problem. En negativ aspekt som lyftes fram med att anställa personer med utländsk bakgrund var elevernas behov av svensk satsmelodi och man menade att elevernas språkutveckling var högprioriterad. En positiv aspekt var att såväl barn som föräldrar gavs möjlighet att möta olika kulturer. (Lärarnas tidning nr 19/2006 s.4f)

2.6 Attityder gentemot invandrarsvenska

Bo Norlund, interkulturell språkarbetare vid institutionen Internationell Migration Etniska Relationer vid Malmö Högskola skriver i en debattartikel om hur man även gör skillnad på accenter och accenter. (Norlund, 2005) En fransk eller amerikansk accent i vårt samhälle betraktas ofta som fin och charmig, alltså en brytning med status. En arabisk eller polsk accent har däremot låg status och det börjar genast talas om invandrarsvenska. Det ställs även större krav på de invandrare som talar invandrarsvenska, de ska lära sig en perfekt svenska vad gäller uttal och grammatik medan många engelsktalande inflyttare kan strunta i att lära sig det svenska språket eftersom människorna i Sverige så gärna kommunicerar på engelska. Det görs skillnad på folk och folk menar Norlund. (Norlund, 2005)

Han menar även att fokus ligger på fel saker vad gäller språket i Sverige idag. Ett missriktat fokus leder till att människor ger sig rätten att tillskriva andra människor egenskaper som lata, tröga och dumma, enbart baserade på deras språkliga förmåga. Det ses som en svaghet att inte tala perfekt svenska. Norlund menar att en attitydförändring måste ske i samhället för att den integration vi bör sträva mot ska kunna bli verklighet. Norlund vill få fram en kommunikativ aspekt på språket och flytta uppmärksamheten från de fel som görs vad gäller uttal och grammatik och istället fokusera på samtalet och det samarbete som detta kräver. (Norlund, 2005) Sjögren resonerar även hon kring de krav som faktiskt ställs på de som passar in i den språkliga normen i samhället för att få till stånd den integration som vi bör sträva mot. Sjögren trycker på att kommunikation är ett samspel mellan sändare och mottagare och i ett samhälle i förändring är det inte längre en självklarhet att kommunikationen ska fungera enbart på majoritetens villkor. Vi infödda svenskar ställer krav på att invandrare ska lära sig vårt språk, kravet på oss blir då att lyssna på en märkligt klingande svenska. (Sjögren et al, 2001:37)

Går man till kursplanen i svenska kan man även läsa följande ”Svenskämnet har som syfte att främja elevernas förmåga att tala och skriva väl samt att med

förståelse respektera andras sätt att uttrycka sig i tal och skrift”. (Skolverket 1) Jag har tidigare påvisat attitydförändringar i samhället gentemot den form av svenska som i medier kallas ”shobresvenska” vilken influeras av slangord från bland annat turkiska och arabiska. Det som hänt är att vissa av dessa slangord blivit så pass vanliga inslag i det svenska språket att de nu står med i Svenska Akademiens ordlista. Ovanstående utdrag ur kursplanen i svenska är intressant eftersom det kan tolkas som så att våra elever med svenska som modersmål ska visa förståelse gentemot andra människors sätt att uttrycka sig i tal. Detta skulle kunna inkludera invandrarsvenska. Kanske borde ”andras” i detta fall vara personer som talar invandrarsvenska. Målet visar isåfall på ett behov av att öka toleransen gentemot svenska med brytning. Att tillåta variationer inom det svenska språket vad gäller uttal kan ligga i tiden.

År 1975 antog Sverige en mångkulturalistisk policy vilken innebär att vi strävar efter att ha ett mångkulturellt samhälle och att invandrare skall ges möjligheter att integreras i det svenska samhället samtidigt som de har rätt att behålla sina egna kulturarv och sin etniska identitet. (Diaz 1993:31). I kursplanen för svenska kan vi även läsa att “språket speglar också den mångfald av kulturer som berikar och formar samhället”. (Skolverket 1, 2006) Dessa statliga direktiv visar alltså på en tolerans gentemot mångkultur och mångfald i vårt samhälle och tydligt är det att språket speglar vårt samhälle.

En naturlig följd av denna policy borde vara en förståelse och öppenhet gentemot variationer, såsom invandrarsvenska, i det svenska språket precis som vår mångkulturalistiska policy förespråkar. Även i skolans värdegrund som vi finner i läroplanen kan vi skönja tankar om förståelse för andra människor. Där står att läsa att ”[d]et svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten mellan nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald” (Läraryrket, 2004:9). Dessa tankar som på pappret förespråkas av såväl skola som myndigheter kan dock kännas oförankrade i samhället då människor exempelvis på arbetsmarknaden kan komma att mötas av intolerans och diskriminering på grund av till exempel uttal.

3 Metod

3.1 Urval

För att samla in material har jag genomfört kvalitativa intervjuer. Det finns dock en fara med att använda sig av kvalitativa intervjuer då det kan ge alltför smal och individualiserad information. (Repstad, 1999:62) Samtidigt anser jag att avgörandet huruvida man ska använda sig av denna metod eller ej helt baseras på ens urval av intervjupersoner. Jag har strävat efter att finna intervjupersoner som har erfarenhet inom området och sätter här djup framför bredd.

I denna uppsats har jag låtit samhället representeras av arbetsgivare, lärare och elever. Detta då en avgränsning är nödvändig i och med att samhället som begrepp är brett och komplext. Jag valde att intervjua arbetsgivare då det i stor utsträckning är på arbetsmarknaden som diskriminering av personer på grund av deras uttal blir påtaglig. Dessa intervjuer genomfördes via telefon där 20 arbetsgivare medverkade. Samtliga arbetsgivare är verksamma i Malmö.

I enlighet med vad Pål Repstad i sin bok *Närhet och distans* skriver i anknytning till intervjuer informerades arbetsgivarna om att de var helt anonyma och att varken deras eller arbetsplatsens namn skulle kunna identifieras. (Repstad, 1999:72f) Jag valde att samtala med arbetsgivare som är verksamma inom restaurangbranschen eller inom affärsbranschen eftersom jag ville få en inblick i branscher där den muntliga kommunikationen är ett dagligt inslag. Många av de arbetsgivare jag ringde för att intervjua ville inte alls ställa upp på någon intervju då de hörde vad denna gällde. Anledningen till detta tror jag är, som jag nämnt tidigare, att många känner att det är ett laddat ämne där man inte vill uttala sig av rädsla att ha ”fel” åsikt som, trots anonymiteten, på något vis kan komma att skada verksamhetens rykte.

De lärare jag valde att intervjua arbetar på min VFT-skola. Repstad tar upp att det kan vara en fördel att intervjua personer där det redan finns en etablerad relation. Detta eftersom intervjupersonerna då lättare öppnar upp sig. (Repstad, 1999:69)

Jag har valt att låta lärare representera en del av samhället då jag anser att det framförallt är i skolan som vi medvetet arbetar språkutvecklande. Sammanlagt har jag samtalat med 5 lärare som alla undervisar i olika ämnen på skolan. Mina intervjupersoner blev således en SO-lärare vilken kommer att i texten omnämnas som 'Lärare 1', en svensklärare, 'Lärare 2', 'Lärare 3' är en MA/NO-lärare, vidare benämns en förskollärare som 'Lärare 4' och slutligen en Eng-lärare, 'Lärare 5'. Anledningen till att jag valde lärare inom olika ämnen är för att jag ville få en bred och generell syn på språket och inte enbart en svensklärares perspektiv. (Repstad, 1999:67) Eftersom jag menar att det är av relevans för läsaren att kunna identifiera varje lärares ämne väljer jag att synliggöra detta i texten. Mitt syfte med att intervjua en förskollärare är att denna lärare spelar en mycket avgörande roll för elevers språkutveckling eftersom man i förskoleklass lägger en viktig grund för all vidare språkutveckling.

De 10 elever jag valde att intervjua går på min VFT-skola. Jag valde elever som går i årskurs 4-9. Detta för att det ska finnas en språklig medvetenhet hos de elever jag samtalat med. Eleverna måste kunna resonera kring språket vilket jag tror kan vara svårt för elever i de lägre åldrarna. Som grund för urvalet av elever låg att de skulle ha invandrarbakgrund och även ha svenska som andraspråk. I en undersökning där syftet är att få syn på attityder gentemot invandrarsvenska anser jag att man med försiktighet ska ställa frågor till elever som själva talar svenska med brytning eftersom jag inte vill skapa föreställningen hos dem att detta skulle vara ett hinder, vidare för att de inte ska känna sig placerade i ett fack av såväl mig som av samhället.

Vidare har jag tagit del av befintlig forskning, litteratur och debatter inom området. Även läroplanen och kursplanen i ämnet svenska och svenska som andraspråk har fått ligga till grund för min undersökning. Här har jag sett på vad som nämns angående uttal i de direktiv som ges till lärare. I mitt sökande efter relevant litteratur i ämnet blev jag förvånad över hur tomma hyllorna var då det trots allt förekommer en väl synlig debatt i samhället rörande personer med invandrarbakgrund och deras språkbruk. Många är de som tycker och tänker om invandrarsvenska men litteratur inom ämnet har som sagt varit svårt att hitta vilket jag ser som en viktig anledning till att uppmärksamma företeelsen i akademiska

arbeten. Avsaknaden av litteratur kan bero på att Sverige tidigare varit skonat från språkkonflikter i och med att invandring i Sverige är ett relativt nytt fenomen.

3.2 Datainsamlingsmetoder

För att kunna genomföra denna undersökning har jag använt mig av kvalitativa undersökningar. De intervjuer jag genomfört baserades på ett antal frågor som ingår i en intervjuguide (se bilaga 1). Dessa frågor såg jag som ett redskap för att hålla samtalet igång och därmed anpassades frågorna beroende på hur samtalet utvecklade sig. (Repstad, 1999:64f) Jag har följt de forskningsetiska aspekter som finns att ta hänsyn till.

Min avsikt med att fråga arbetsgivare vilka egenskaper de ansåg vara av vikt då de anställde någon var för att se ifall de självmant skulle prioritera språket. I de fall då detta inte nämndes självmant frågade jag huruvida språket på något vis spelade roll eller ej vid en anställning. Vidare undrade jag ifall möjligheterna att få arbete minskade om personen ifråga talar svenska med brytning. Detta ställdes som en följdfråga eftersom jag behövde precisera mig just på uttal samt invandrarsvenska. Slutligen ställdes en fråga gällande personer med namn som klingar utländskt och huruvida detta kan vara ett hinder på väg till anställning eller ej. Syftet med denna fråga var för att se om arbetsgivare gör kopplingen utländskt namn – dålig svenska.

Vad gäller lärarna bad jag dem först och främst att definiera invandrarsvenska så att det inte skulle uppstå några missförstånd angående begreppen. Vad man läser in i begreppet invandrarsvenska kan variera från person till person och de begrepp som nu florerar i språkdebatten är många. Fråga två berörde ett uttryck som är frekvent återkommande i språkdebatten. Detta huruvida språket är vägen in i samhället eller inte. Syftet med frågan var att skapa mig en generell uppfattning vad lärare anser om språket. Beroende på ifall de själva anser att så är fallet eller ej kan detta komma att påverka deras undervisning. Vilket i sin tur kan influera hur de väljer att arbeta med sina elevers språkutveckling. En fråga gällde bedömning av elever som talar invandrarsvenska och om man som lärare bortser

ifrån det eller ej. Min tanke var att se om lärare har förmågan att bortse från det och ifall det skiljer sig från ämne till ämne. Vidare ställde jag en fråga gällande huruvida vi ska arbeta med uttal i skolan eller inte. Denna fråga följdes av den slutliga frågan huruvida lärarna såg positivt på samhällsutvecklingen vad gäller attityder gentemot invandrarsvenska. De två sista frågorna anser jag är beroende av varandra på så sätt att ens tro på en ljus framtid eller inte kommer att påverka ifall man anser att det är av vikt att arbeta med uttal eller inte.

Då jag intervjuade eleverna började jag med att ställa en fråga gällande deras svensklektioner. Här ville jag se ifall de själva nämnde något om uttal eller vikten av en god svenska. Jag frågade även eleverna om de talar olika beroende på vem de talar med, detta för att få syn på ifall det skedde någon form av kodväxling. Frågan som berör huruvida det är viktigt att behärska en god engelska eller ej ställde jag för att kringgå ämnet för att inte explicit nämna vad jag egentligen ville ha reda på och även för att med försiktighet närma mig ämnet då jag inte ville få intervjufrågorna att verka ledande. När eleven då hade fått resonera kring språk i vida bemärkelse undrade jag ifall det var viktigt att behärska en god svenska. Beroende på hur eleven svarade på detta undrade jag hur man kunde träna sig för att isåfall bli bättre på detta språk.

Min slutliga fråga var ifall eleven tyckte sig kunna avgöra ifall man kan höra varifrån någon kommer beroende på hur den pratar. Denna fråga kan tolkas på olika sätt beroende på vad eleven läser in i "varifrån". "Varifrån" kan tolkas som land, landskap samt stad. Frågan var ställd på detta sätt så att eleven gavs möjlighet att associera till såväl dialektala skillnader i språket som till en svenska med brytning.

3.3 Procedur

Vad gäller arbetsgivare informerades de i ett första telefonsamtal om ämnet och mitt syfte med undersökningen. Vid samma tillfälle avtalades även en tid för själva intervjun. På så sätt kunde arbetsgivaren fundera kring ämnet i lugn och ro. Några specifika frågor lämnades dock ej eftersom jag ville ha spontana svar på ett

introducerat ämne. Att genomföra intervjuerna via telefon var inget förstahandsval men att boka möte med arbetsgivarna visade sig vara problematiskt då många av dem jag kontaktade inte hade möjlighet att avsätta tid till detta. Det hade varit en fördel att utföra intervjuerna under ett möte då man även får möjlighet till att läsa av personens ansiktsuttryck och kroppsspråk. Då jag är medveten om att frågorna jag ställer berör ett känsligt ämne kan jag dock se fördelen med att genomföra dessa intervjuer per telefon. Det kan för många vara en svårighet att öppet tala om diskriminering och dess vara eller icke vara på sin egen arbetsplats. Därför ser jag telefonintervjuer som ett bra alternativ då det skapar distans till intervjuaren och kan resultera i en ökad uppriktighet då intervjupersonen möjligtvis kan känna sig mindre utsatt. Jag förde anteckningar under samtliga telefonintervjuer och skrev ner direkta citat. Direkt efter varje avslutat samtal förtydligade jag mina anteckningar så informationen inte skulle bli otydlig och därmed oanvändbar.

De intervjuer jag genomförde med lärare inleddes med ett samtal innan själva intervjun startade. Intervjun genomfördes i ett arbetsrum på skolan där de arbetar och intervjuerna skedde individuellt. Denna plats valdes för att vi skulle kunna sitta så ostört som möjligt. Hela intervjun spelades in på band eftersom jag anser att detta är till en fördel då man helt kan koncentrera sig på vad intervjupersonen säger istället för att vara försjunken i sina anteckningar. (Repstad, 1999: 70ff) Jag upplevde inte att intervjupersonerna på något sätt blev stressade av bandspelaren utan att de pratade obehindrat.

Innan jag genomförde mina intervjuer med eleverna fick samtliga elever information hemskickad till målsman där intervjuens syfte framgick samt att intervjun skulle vara helt konfidentiell och att de uppgifter jag samlat in enbart skulle användas för forskningsändamålet. (Repstad, 1999:68) Denna information skulle sedan åter tas med till skolan med målsmans underskrift för att eleven skulle kunna delta i undersökningen. Även elevernas intervjuer spelades in på band. Här kunde jag märka att flera av eleverna till en början påverkades av bandspelaren. Detta försökte jag avdramatisera genom att tydligt tala om att det inte gör något ifall man skulle säga fel eller nysa. Denna information gav jag då bandspelaren redan var igång så att det blir än mer tydligt att man kan säga även sådant som inte var relevant för intervjun. (Repstad, 1999:71) Även elevernas

intervjuer skedde individuellt och ägde rum i ett klassrum på skolan där alla lektioner för dagen var avslutade och därmed stod till förfogande.

Intervjuerna gick alla bra och jag känner att frågorna och svaren gav mig ett bra underlag för att besvara mina frågeställningar. Dock skulle jag så här i efterhand ha, som Svedner et al föreslår, genomfört testintervjuer före de jag använde till arbetet. Detta då jag känner att min ovana som intervjuare kanske fick mig att missa sidospår, upptagna av mina intervjupersoner, som jag borde ha följt upp. (Svedner et al, 2004:26)

4 Resultat

4.1 Arbetsgivare

4.1.1 Egenskaper som prioriteras vid nyanställning

Av de tjugo arbetsgivare jag har talat med var det egenskaper som tidigare erfarenhet, ett trevligt sätt samt ett engagemang och intresse som prioriterades vid anställning av ny personal. Ingen av de arbetsgivare jag talade med nämnde självmant något om krav på språklig kompetens eller en bra svenska.

4.1.2 Språkets betydelse vid nyanställning

Då arbetsgivarna tillfrågades huruvida det var viktigt med språket eller ej menade majoriteten att det viktigaste var att kunna göra sig förstådd. En arbetsgivare, som driver en snabbmatskedja i centrala Malmö, menar att ”Det viktigaste är att den anställda förstår kunderna och att kunderna förstår den anställda, uppstår det problem får man lösa dessa efter bästa förmåga. Det är ju inte bara språket som man kommunicerar med utan även kroppsspråk”. Majoriteten arbetsgivare ansåg inte att invandrarsvenska var något problem. En arbetsgivare, även denne ansvarig för en snabbmatskedja, menade att de hade haft större problem med en anställd från Kiruna som inte alls förstod den skånska dialekten än vad de har haft med anställda som talar svenska med brytning. ”Det har aldrig varit något problem, och vi har aldrig hört någon kund klaga heller!” sa densamme.

Det framgick dock att 5 av de arbetsgivare jag har talat med hade större språkliga krav än att de anställda enbart skulle göra sig förstådda då de fick frågan huruvida det var viktigt med språket eller ej. Här nämndes nu att personal som talade en god svenska innebar bra service, en flytande svenska var ett krav samt ett vårdat språk (här definierades ”vårdat” med ett bra vokabulär). Två av dessa arbetsgivare nämnde även att det var helt acceptabelt ifall man kunde göra sig förstådd på engelska och därmed komplettera sin svenska.

En arbetsgivare, verksam i klädesbutik i centrala Malmö, menade att ”Språket är mycket viktigt eftersom vårt yrke innehåller daglig kundkontakt där muntlig kommunikation är av stor vikt. Vi måste anställa personer som kan göra sig förstådda så att våra kunder får den service som de har rätt till”. Samma arbetsgivare menar, då denne får frågan om huruvida en persons chanser kan minska att få arbete om den arbetssökande talar svenska med brytning, att detta inte alls påverkar då de anställer då de tidigare har haft anställda i butiken som nästan uteslutande talade engelska eller svenska med engelsk accent.

Inte någon av de tillfrågade arbetsgivarna ansåg att chanserna till att få arbete minskade ifall man talade svenska med brytning och inte heller ifall man hade ett namn som klingade utländskt. Av de arbetsgivare jag talade med hade 18 av 20 redan anställda som var av utländsk härkomst. En arbetsgivare, som drev en butik i utkanten av Malmö, menade att ”vi lever i ett mångkulturellt samhälle och detta ska väl synas, om jag anställer en person med invandrarbakgrund så betyder det att jag når ut till ännu en grupp människor. Jag ser inte det som en nackdel utan tvärtom som en fördel att ha anställda med namn som inte är Maria Svensson”.

4.2 Lärare

4.2.1 Lärares definition av invandrarsvenska

De lärare jag samtalat med definierar invandrarsvenska med någon som behärskar svenskan men som bryter. En Lärare ansåg att invandrarsvenska tyvärr klingade negativt i dennes öron. Lärare 1 definierade invandrarsvenska som svenska som talas med brytning men menar även att invandrarsvenskan är geografiskt bundet till södra Sverige. ”I södra Sverige pratar svenskar invandrarsvenska medan invandrare i Stockholm pratar stockholmska, jag tror att det har att göra med att man anser att stockholmsdialekten är häftigare. Den är värd att lära sig, men skånskan är ful och därför så bryter man här nere”, säger Lärare 1. Lärare 1 menar att dialektens status här skulle spela roll.

4.2.2 ”Språket är vägen in i samhället”

Samtliga av de lärare jag samtalade med anser att språket är vägen in i samhället. Lärare 1 menar att det är den mest grundläggande faktorn. ”Kan du inte språket så kommer du inte in i samhället men för att helt komma in i samhället krävs det ännu mer sen och jag tror att det svenska samhället är ganska så diskriminerande när det gäller invandrare. Jag tror att man har det svårt om man heter Hussein i efternamn.” säger Lärare 1. Lärare 2 tror att faran ligger i vad många läser in i invandrarsvenskan, ”Jag tror att många ryggar tillbaka helt enkelt och detta kanske stoppar inför en anställning. Jag tror att många omedvetet nedvärderar den personen för man generaliserar en person med brytning och tror inte att den personen har en utbildning ”. Lärare 3 tar upp kommunikationen med föräldrar som inte behärskar det svenska språket. Det är ett stort problem menar lärare 3 eftersom detta hindrar personen ifråga att delta i frågor som rör dennes barn och hindrar en från att kunna förmedla en viktig tanke eller åsikt. Lärare 3 märker i sådana situationer att denne själv ofta lägger sig på en lägre nivå då denne talar med personer som har svårt med svenska språket. Lärare 3 tror även att detta kan vara en bidragande orsak till att många diskrimineras på arbetsmarknaden. Om någon är svår att förstå så kan människor få uppfattningen att det skulle vara svårt att arbeta med den personen, menar Lärare 3.

4.2.3 Lärares tankar kring att arbeta med uttal i skolan

Lärare 1 anser att lärare borde arbeta medvetet med uttal men tar upp problematiken kring invandrarsvenskan som dialekt i södra Sverige. Att tala invandrarsvenska är ingenting som enbart invandrare gör utan även svenska ungdomar med helsvenska föräldrar, menar Lärare 1. Denne tar dock upp det faktum att personer än mer hindras från att komma in på arbetsmarknaden ifall man bär ett namn som klingar utländskt. ”Heter man Sven Pettersson och bryter [...] har man nog ändå lättare att få ett jobb. Men, jag tycker att man kanske borde försöka jobba med det, absolut! Jag tror att är du invandrare eller andra generationens invandrare så blir du hjälpt om du har ett bra språk”. Lärare 4 menar att uttalet är en viktig bit av att lära sig ett språk och anser att det är viktigt

att lära sig en ordentlig svenska, såväl tala, läsa som skriva, för sitt framtida vuxna liv. Att arbeta språkutvecklande är av stor vikt menar Lärare 4. Denne menar att det är viktigt att elever som talar svenska som andraspråk får höra och tala så mycket svenska i skolan som möjligt. Rim, ramsor, språklekar, högläsning och framförallt samtalet är något som Lärare 4 vill trycka på.

Lärare 4 tar även upp dilemmat med att den svenska som vi i skolan står för i många fall kan vara den enda svenska som eleverna kommer i kontakt med eftersom det i hemmet inte talas svenska. Lärare 4 anser att det är viktigt att kunna en bra svenska men är trots allt kluven inför ett medvetet arbete med uttal. Lärare 4 tar här upp risken med att eleverna känner sig kränkta eftersom deras språk på något sätt hör ihop med deras identitet. Lärare 4 tar även upp frågan vad det egentligen spelar för roll med en annorlunda klang på uttalet om man behärskar det svenska språket? ”Jag tycker egentligen inte att det ska göra någonting, sen önskar man ju att man skulle kunna säga att det inte spelar någon roll i något sammanhang! Men, det kan man ju tyvärr inte göra!”. Lärare 4 tar även upp dialektaspekten på invandrarsvenskan. Denne tror att det är en nackdel att tala invandrarsvenska ifall man ska söka jobb. ”Jag förstår egentligen inte varför, om man behärskar svenskan, eftersom det inte borde vara annorlunda än om man pratar gotländska eller skånska”. Lärare 4 menar att fokus läggs alldeles för mycket på hur man säger något istället för på vad som sägs.

Lärare 2 anser att man för elevernas eget bästa medvetet ska arbeta med uttal och därmed hjälpa dem in i samhället. Lärare 2 strävar själv i sin undervisning efter att göra sina elever medvetna om sitt sätt att tala. ”På högstadiet berättar jag att svenska innehåller tre delar, läsa, skriva samt tala. Att tala det är att tala svenska så felfritt som möjligt även när det gäller dialekter från andra språk. Jag har även talat om varför jag tror att det är ett hinder [...] och jag har talat om att jag tänker på det när jag betygsätter, deras sätt att anstränga sig och att tala en god svenska” säger Lärare 2. Lärare 2 poängterar dock att man måste vara mycket tydlig med att visa att det är för deras egen skull och att skolan inte någonstans är ute efter att kränka dem. ”Det här är en hjälp för er, ni kommer att få det lättare, i alla möten överhuvudtaget!” säger Lärare 2 och menar inte bara i kontakt med myndigheter

”Utan med vanliga medmänniskor, på dansgolvet på discot, på bussen eller varsomhelst!”.

4.2.4 Påverkas lärare av elevers uttal vid bedömning?

Lärare 2 klargör att uttalet, eller elevens strävan efter att tala så gott som möjligt, är något som denne bedömer. Kravet som Lärare 2 ställer är att eleverna ska tala en god svenska, anstränger inte eleven sig påverkar det betygsättningen. Lärare 1 menar att denne inte påverkas i sin bedömning ifall en elev talar invandrarsvenska. I varje fall inte till det negativa menar Lärare 1. Tvärtom vill Lärare 1 lyfta fram det positiva när en elev som har svaga språkkunskaper lyckas. Det går att lyckas om man anstränger sig menar denne. Även Lärare 3 menar att denne ej påverkas i sin bedömning.

Lärare 3 menar att denne ofta får in torftigt skrivna uppsatser och prov där ett bristande ordförråd och ordförståelse är problemet. Lärare 3 menar dock att denne har overseende med detta eftersom det inte är språket denne ska bedöma i sitt ämne. Här är det den renodlade ämneskunskapen som prioriteras och värderas. Lärare 3 tar även upp fördelen med att arbeta på en liten skola där denne kan ge elevernas knapphändigt skrivna prov och uppsatser den tid som krävs för att kunna göra en rättvis bedömning av deras kunskap och inte deras förmåga att uttrycka sig, vilket kanske inte hade varit möjligt på en större skola där elevantalet hade varit betydligt större. Lärare 3 tar dock upp dilemmat med att tolka sina elevers texter. ”Kanske skulle man kräva lite mer av dem, att de ska anstränga sig så att man lättare begriper vad de vill säga”, säger Lärare 3 och menar att man kanske gör sina elever en björntjänst.

4.2.5 Lärares tankar om framtida attitydförändringar

Lärare 4 vill gärna se ljus på en framtida attitydförändring gentemot invandrarsvenska. ”Jag tror att det måste bli så. Det bor så mycket invandrare i vårt land nu så det är nåt vi svenskar måste vänja oss vid. Det är bara det att det tar så himla lång tid! Men, jag tror att det kommer att ändra på sig!”. Lärare 5

menar att man självklart ska se ljus på framtiden, denne menar dock att det blir ett gap mellan nu och senare. ”Det blir ett ganska stort gap, vad gör man med de barn som hamnar emellan? Det är den stora frågan!”. På sikt vill dock Lärare 5 se på en positiv förändring. Lärare 5 tar även upp att det har kommit någon slags vändpunkt i vårt land. ”Invandrare börjar bli mer accepterade, de är också svenskar”. Lärare 1 vill se en positiv inställning gentemot invandrarsvenska men tar upp tidsaspekten på attitydförändringar. Denne menar att det svenska samhället är väldigt konservativt och tror att snabba förändringar är problematiska. ”Jag tror inte att vi ska hoppas på ett tillåtande klimat under vår livstid utan det kommer kanske om ett par hundra år. Om ett par hundra år så är det kanske så att vi svenskar går runt och säger jalla, keff och guss och det är ingen som kommer att tänka på att det är konstigt!”.

4.3 Elever

Då jag frågar eleverna vad de gör på sina svenskalektioner är det ingen som spontant nämner att de arbetar med uttal. Istället berättar de om ett skriftligt arbete som pågår för tillfället. Samtliga av de elever som jag talar med hävdar att de anpassar sitt sätt att uttrycka sig beroende på vem de talar med. Flertalet elever menar att de inte skulle använda sig av slang, svordomar eller som flertalet av dem uttryckte sig ”dålig svenska” då de pratar med en lärare eller annan vuxen. Samtliga elever, bortsett från Flicka 1, anser att det är av stor vikt att behärska en bra svenska och hälften av dem ansåg att det påverkade deras framtid, speciellt nämndes här arbete och vidare studier.

Flicka 1 som inte ansåg att man behövde prata en bra svenska menade att det inte var så viktigt att kunna svenska eftersom det bara pratades i Sverige. Däremot tyckte Flicka 1 att det var mycket viktigt med engelska eftersom det var ett världsspråk. Att engelska var ett viktigt språk att kunna var samtliga elever överens om. Flicka 2 tyckte att svenska var viktigt att lära sig men ansåg emellertid att engelskan var viktigare eftersom ”Engelska kan man snacka över hela jordklotet”. Flicka 3 tyckte att engelska var av vikt men menade att svenskan är det viktigaste språket att lära sig eftersom det är det man använder sig av i sin

vardag. Samtliga elever ansåg att det var viktigt med en bra svenska men var tveksamma över hur man kunde öva sig för att bli bra/bättre. Flera elever nämnde här att man skulle prata mycket och skriva mycket.

Flera elever var medvetna om att de talade annorlunda än vad normen förespråkar. På frågan ifall man kan höra varifrån någon kommer beroende på hur den personen pratar svarade flera att man kan höra det på dialekten och flera kopplade detta till sig själva. På denna fråga svarade Pojke 1 ”Ja, du pratar riktig svenska och är från Sverige, jag gör inte det”. Pojke 2 sa att ”Ja, vi snackar en annan dialekt, jag snackar invandrarsvenska, inte skånska”. Som förklaring på detta säger samma pojke att ”Mina föräldrar är inte födda här, så jag snackar inte helt bra svenska. Man pratar lite som de och lite svenska”. Medvetenheten bland eleverna om invandrarsvenska var påtaglig.

Även om flertalet av eleverna inte använde sig av själva begreppet invandrarsvenska så kunde de med andra ord förklara hur de menade då de skulle förklara om man kunde höra varifrån en person kom beroende på hur denne pratar. Ofta förtydligade de med exempel där de bröt kraftigt och där de vände på orden i meningen. Pojke 3 förklarade sig genom att säga ”Asså, det finns många som snackar så här, `varför do göra så‘ (bryter kraftigt) och `do inte snacka mej‘, då kan man höra om någon kommer från något annat land”. Flicka 3 tyckte även hon att man kunde avgöra varifrån någon kom beroende på hur personen ifråga talade ”de pratar så [...] `hej doooo!` (bryter kraftigt) de har inte så bra grammatik och så och så säger de så tvärtom [...] de vänder på det liksom”. Pojke 4 som har bott i Sverige i sex år sade att ”när man kommer till Sverige då kan man inte så bra svenska, då har man lite så att man bryter [...] då måste man förbättra sig för man snackar inte svenska”. Pojke 4 förtydligar att många invandrare gör sitt eget språk och att detta språk består av många slangord. Pojke 4 sade även att det gällde att börja träna tidigt så att man kunde få jobb som vuxen.

5 Analys och teoretisk tolkning

Min analys och teoretiska tolkning kommer att presenteras utifrån mina frågeställningar.

5.1 Vilken syn har arbetsgivare på invandrarsvenska?

Inte någon av de arbetsgivare jag talade med nämnde att språket skulle vara något denne prioriterar vid anställning. Vid en direkt fråga om språket nämns det dock att det för några är av betydelse. Samtliga arbetsgivare menar att en persons chanser inte minskar om den arbetsökande talar med brytning och de menar även att en sökande med utländskt namn inte skulle hindra denne från att kalla till intervju.

Av de arbetsgivare jag talade med menade majoriteten att det viktigaste inte var att tala svenska utan brytning utan att göra sig förstådd. Sjögren menar att i ett mångkulturellt samhälle ställs det krav på såväl sändare som mottagare. I ett samtal mellan två personer varav den ena talar invandrarsvenska är det inte enbart denna person som ska anstränga sig för att göra sig förstådd. Krav finns även på den andra personen att förstå. Enligt Sjögren är kommunikationen ett samspel. Vi kan inte längre ha som självklarhet att det enbart ska kommuniceras på majoritetens villkor. (Sjögren et al, 2001:37) Även Norlund menar att den kommunikativa aspekten på språket måste lyftas fram. Vikten ska inte ligga på uttal och grammatik utan på vad som sägs i ett samtal. (Norlund, 2005) Då arbetsgivarna uttrycker att det viktigaste är att göra sig förstådd förmedlar de tankar och attityder som både Norlund och Sjögren lyfter fram som avgörande för den integration som vi bör sträva efter. Trots att detta var vad som först sades kom det fram att flera av arbetsgivarna ändå hade större språkliga krav utöver detta. Att tala en god svenska innebar bra service menade dessa arbetsgivare. Norlund menar att många ser det som en svaghet att inte tala en god svenska samt att det görs skillnad på folk och folk. En arbetsgivare hade tidigare haft anställda som talade nästan uteslutande engelska eller svenska med engelsk accent. Detta var dock helt acceptabelt trots att densamme hade större språkliga krav på sina anställda än att göra sig förstådd. Här menar Norlund att accentens status är

avgörande. En svenska talad med engelsk accent är godtagbar medan en arabisk brytning står lägre i kurs. (Norlund, 2005) Såväl Sjögren som Norlund påvisar de visioner om mångfald som vi bör sträva efter. Att 18 av 20 arbetsgivare redan hade anställda med invandrarbakgrund kan tolkas som att språket inte är ett problem vid anställning. Detta gör mitt resultat smått motsägelsefullt med tanke på vad andra rapporter visar. Ska man utgå från att arbetsgivarna är sanningsenliga kan en tolkning vara att det inte läggs vikt vid uttalet i sig utan vid språket i helhet. En annan tolkning kan vara att de anställda kommer från länder med engelska som modersmål. De 5 arbetsgivare som dock hade språkliga krav visar att attityderna inte helt går hand i hand med dessa visioner och att det fortfarande finns de som inte kan bortse från en märkligt klingande svenska som Sjögren uttrycker det. (Sjögren et al, 2001)

5.2 Vad har lärare för attityd gentemot invandrarsvenska?

Samtliga av de lärare jag samtalade med ansåg att språket är vägen in i samhället och menar att det är av vikt att arbeta med uttal i skolan. De lärare som undervisade i andra ämnen än svenska ansåg inte att elevers uttal påverkade deras bedömning av eleven. Medan den lärare som undervisar i svenska bedömer elevernas språk, inklusive uttal och framförallt bedöms elevens ansträngning till att arbeta på sitt språk. Samtliga lärare vill se positivt på samhällsutvecklingen och en attitydförändring gentemot invandrarsvenska men talar om tidsaspekten som ett bekymmer.

De lärare som deltog i intervjuerna ansåg att språket är vägen in i samhället och anser att ett bra språk underlättar mångas situation i samhället. Detta är en återkommande uppfattning i språkdebatten. I läroplaner och kursplaner i såväl svenska som svenska som andraspråk kan vi läsa att språket har stor betydelse för elevernas framtida liv och deras förutsättningar att kunna delta i samhällslivet. Även Baylan och Sjögren menar att så är fallet. (Baylan, 2004, Sjögren et al, 2001:20) Språket är ett måste för att som människa integreras i samhället och för att komma in på en krävande arbetsmarknad så som läget ser ut idag.

De intervjuade lärarna uppger att de inte bedömer elevers uttal i sina ämnen, förutom den lärare som undervisar i ämnet svenska. Svenskläraren säger att hon bedömer elevens ansträngning till en förbättrad svenska och i denna bedömning ingår uttal. Att döma av Läroplanen och kursplanen i ämnet svenska samt svenska som andraspråk står det inget konkret om bedömning av elevers uttal. Däremot kan vi läsa om vikten av ett vårdat språk (Läraryrkesförbundet, 2004:15), att eleven skall kunna redovisa ett arbete muntligt så att innehållet blir tydligt och begripligt. (Skolverket 1, 2006) samt att det yttersta syftet är att eleverna skall uppnå en förstaspråksnivå i svenska. (Skolverket 2, 2006) Som jag tidigare nämnt spelar här lärarens tolkning av de nationella styrdokumenterna in.

Slutligen kan skönjas en positiv syn på samhällsutvecklingen bland lärarna i fråga om toleransen mot invandarsvenska. Man kan tydligt se de förändringar som redan skett i och med att ord som `jalla`, `keff` och `guss` som så påtagligt härstammar från andra språk än svenska numera införts i Svenska Akademiens ordlista. Ytterligare en aspekt på invandarsvenska är att man, enligt Kotsinas, kan kalla den för dialekt. (Kotsinas, 2005:243ff) Det faktum att detta faktiskt diskuteras tyder på att det finns en möjlighet till att omvärdera vad som passar in i föreställningen av en korrekt svenska. Lärargruppen såg detta, som nämnt, som en klar möjlighet men att en förändring dock tar lång tid.

5.3 Vad anser eleverna?

Ingen av eleverna nämner självmant att de arbetar med uttal på sina svensklektioner däremot berättas det mycket om det skriftliga arbete som pågår. Flera av eleverna är medvetna om att de förändrar sitt sätt att prata då de befinner sig i olika sammanhang eller talar med olika personer. Samtliga elever ansåg att engelska var ett viktigt språk att behärska. Även svenskan ansågs vara viktig men inte i lika stor utsträckning som engelskan. De enda förslagen eleverna hade för att förbättra sin svenska var att prata mycket samt att skriva mycket. Eleverna tyckte sig kunna avgöra varifrån någon kom beroende på hur den personen pratar. Ofta kopplade eleverna detta till sig själva och menade att de själva inte pratade *riktig* svenska. Endast en elev använde sig av begreppet invandarsvenska men av

de andra elevernas sätt att uttrycka sig kunde man skönja en medvetenhet om detta begrepp.

Kotsinas menar att flertalet ungdomar växlar mellan att tala invandrarsvenska och en mer normativ svenska. (Kotsinas, 2005:244f) Detta är något som har framkommit då jag intervjuat eleverna. Det kan tyckas konstigt att man vill tala något som anses vara ett *sämre* språk men det man inte får glömma är att invandrarsvenskan även kan ses som en sociolekt, alltså ett språk som ger en social tillhörighet vilket är av stor vikt bland ungdomar överhuvudtaget. Att känna tillhörighet, gemenskap samt skapa sig en identitet gör man inte enbart genom exempelvis kläder, musik och intressen utan även genom språket. Denna förmåga att växla språk beroende på vem mottagaren är ser jag som en språklig medvetenhet. Detta är dessutom inte typiskt enbart för ungdomar med invandrabakgrund, utan något som görs av nästan uteslutande alla.

Eleverna ansåg att det kändes viktigt att kunna en bra svenska eftersom detta skulle komma att påverka deras framtid och möjlighet till arbete. Kanske har de själva märkt av den diskriminering som faktiskt förekommer mot invandrarsvenska i samhället, kanske har de själva upplevt att en förälder, släkting eller bekant har råkat ut för detta och därmed dragit egna slutsatser eller blivit påverkade hemifrån. Det är även möjligt att de har tagit till sig vad deras lärare i svenska sagt angående språket då denne har varit mycket tydlig i att påtala vikten av en god svenska. Det framgick dock av elevernas sätt att resonera att de tyckte att engelskan var viktigare än svenskan eftersom detta var ett språk som talades i princip hela världen medan svenskan är begränsad till Sverige. Det förvånade mig att eleverna här ställde engelskan mot svenskan eftersom detta ej var min intention och att denna tolkning ej var något som frågorna inbjöd till.

6 Diskussion och slutsats

För att ta reda på hur skolan ska förhålla sig till invandrarsvenska har jag belyst samhällets attityder gentemot denna form av svenska. Av arbetsgivarnas uttalanden kan det dras två smått motsägelsefulla slutsatser varav den ena visar på att det finns en tolerans gentemot invandrarsvenskan och att detta inte skulle utgöra något hinder för en anställning. Den andra sidan visar dock att det visst ställs språkliga krav då muntlig kommunikation är av stor vikt.

En annan grupp jag har tillfrågat är lärare då dessa har en avgörande roll i elevers språkutveckling. Intervjuerna visar att deras attityd till uttalsträning är att det är av stor vikt då de ser uttal som en del av ett bra språk. De menar att ett bra språk är en hjälp in på arbetsmarknaden samt i det övriga samhället. Det sistnämnda bekräftas även i de nationella styrdokument som sätter upp direktiv för skola. Dock saknas det här tydliga riktlinjer angående just uttalsträning förutom i ämnet svenska som andraspråk.

Flertalet av de tillfrågade eleverna var medvetna om invandrarsvenska och kopplade detta begrepp till sitt eget språk vilket genom uttalet avslöjar deras *ickesvenska* bakgrund. Av elevernas sätt att framställa invandrarsvenska i intervjuerna verkade det som att de själva definierar denna som svenska som talas med brytning. De anser vidare att det är av stor vikt att tala en god svenska då det sades kunna påverka deras framtid, speciellt i anknytning till arbete och vidare studier.

Sammanfattningsvis kan jag dra slutsatsen att en god svenska ses som viktigt och att uttal inkluderas i denna *goda svenska*. Det gäller dock att inte enbart påtala för eleverna att det är viktigt att arbeta på sitt uttal utan isåfall även ge dem verktygen för att kunna åstadkomma en förändring. Slutsatserna dragna av denna studie kan jag se bundna till Malmö som kontext då denna stad skiljer sig ganska markant från resten av Sverige i dess sammansättning av invånare. Detta kan innebära att även attityderna gentemot invandrarsvenska kan skilja sig, från både arbetsgivare,

lärare och elever. Vidare skulle studien gynnas av ett större antal intervjuer för att då kunna få ett mer representativt resultat.

De attityder vi möter mot invandrarsvenska i dagens samhälle visar för oss lärare att det finns ett behov av att arbeta med uttal i skolan. Detta är givetvis attityder och värderingar som kan komma att förändras men som alltid är det problematiskt att snabbt förändra sådana.

Visst finns det ett behov av att arbeta med elevers uttal. Men att få syn på attityder som visar att detta behov finns borde få oss lärare, samt resten av samhället, att reagera. För visst borde inte vårt främsta uppdrag vara att se till att alla passar in i mallen. Än viktigare borde det vara att arbeta med samtliga elevers attityder gentemot diverse skillnader människor sinsemellan. Detta i enlighet med vad skolans nationella styrdokument förespråkar. I skolans värdegrund kan vi läsa att skolan har i uppdrag att främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Där står även att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. (Läraryrket, 2002:9) Här ligger ett av skolans verkliga uppdrag. Uppdraget att förändra attityder och att öka toleransen gentemot diverse kulturer och allt vad det bär med sig.

Det kan verka som en svår avvägning för samtidigt som vi ska ge våra elever verktyg för att komma in i samhället (uttalsträning?) ska vi även bemöta intolerans med aktiva insatser. Vad är egentligen diskriminering på grund av ett annorlunda uttal om inte intolerans? Vilket, om vi ska följa de nationella styrdokument, leder till; ingen uttalsträning!

Fram tills dess att en attitydförändring synliggörs och att invandrarsvenska därmed blir accepterad kommer det att behövas ett omfattande arbete. Vilket under denna tid kommer att innebära en fortsatt diskriminering av de som talar denna form av svenska. Samtidigt måste man alltid börja någonstans för att få till stånd en förändring.

7 Litteraturlista

7.1 Böcker

- Diaz, José Alberto. *Choosing integration. A Theoretical and Empirical Study of the Immigrant Integration in Sweden*. Uppsala: Reprocentralen HSC. 1993.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov. *Examensarbetet i lärarutbildningen – undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget. 2004.
- Kotsinas, Ulla-Britt. *Invandrarsvenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren. 2005.
- Ladberg, Gunilla. *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur. 2000.
- Läraryrket. *Lärarens handbok*. Solna: Läraryrket. 2004.
- Repstad, Pål. *Närhet och distans*. STAD: Studentlitteratur. Lund: 1999.
- Sjögren, Annick et al. *En bra svenska - om språk, kultur och makt*. Stockholm: Mångkulturellt centrum. 2001.
- Svenska akademiens ordlista över svenska språket*. Norstedts Akademiska Förlag. 2006.

7.2 Elektroniska källor

- Aress, Abdullahi. *Hemliga tester kan visa diskriminering*.
[<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=184775>] 2006-12-02
- Baylan, Ibrahim. *Språket är vägen in i samhället*.
[<http://www.aftonbladet.se/vss/debatt/story/0,2789,838006,00.html>] 2006-10-03
- Norlund, Bo. *En bruten svenska kan också vara perfekt*.
[<http://www.immi.se/aom/2005/debatt2005/norlund-brutensvenska.htm>] 2006-12-01
- Skolverket 1. *Skolverket 2006 kursplan i svenska*.
[<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=23&skolform=11&id=3890&extraId=2087>] 2006-10-04

Skolverket 2. *Skolverket 2006 kursplan i svenska som andraspråk.*

[<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=23&skolform=11&id=3891&extraId=2087>] 2006-10-04

SOU 2002:27. *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket.*

Statens offentliga utredningar. [<http://www.regeringen.se/sb/d/108>] 2006-10-18

7.3 Artiklar

Gustafson, Agne. *Rätten till vårt språk.* Tiden nr 2/2005.

Sundström, Ulrika. *Djamila snuvades på jobbet – av obehörig.* Lärarnas tidning nr 19/2006.

Lärarnas tidning, *Kommunenkät*, nr 19/2006

7.4 Intervjuer

Intervjuer med arbetsgivare genomfördes under vecka 47, 48, 2006-11

Intervjuer med elever genomfördes under vecka 48, 49, 50, 2006-12

Intervjuer med lärare genomfördes under vecka 50, 2006-12

Bilaga 1

Intervjuguide

Dessa frågor ser jag som ett redskap för att hålla igång samtalet, frågorna kommer att anpassas beroende på hur samtalet utvecklar sig.

Frågor till arbetsgivare:

1. Vilka egenskaper prioriterar du då du ska anställa någon?
2. Hur viktigt är det med språket vid en anställning?
3. Kan en persons chanser att få arbete minska om han/hon talar svenska med brytning?
4. Kan en sökande med utländskt namn hindra dig från att kalla till intervju?

Frågor till lärare:

1. Kan du definiera begreppet invandrarsvenska?
2. Vad anser du om uttrycket ”språket är vägen in i samhället”? Stämmer det? Stämmer det inte?
3. Anser du att vi lärare borde hjälpa eleverna med att arbeta på sitt uttal om de talar invandrarsvenska?
4. Påverkar en elevs uttal, det vill säga om denne talar invandrarsvenska, din bedömning i ditt ämne?
5. Ser du positivt på samhällsutvecklingen och attityderna vad gäller toleransen gentemot invandrarsvenska?

Frågor till eleverna:

1. Vad gör ni på era svensklektioner?
2. Tänker du på hur du pratar beroende på vem du pratar med?
3. Är det viktigt att behärska en god engelska?
4. Är det viktigt att behärska en god svenska?
5. Hur kan man träna på svenska?
6. Kan man höra varifrån någon kommer beroende på hur den personen pratar?